

Lola Seaton: Frågor till ekosocialister

[Ur [New Left Review](#), nr 115, januari-februari 2019. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Vartefter tiden går och IPCC:s tidsgräns för att minska den globala temperaturökningen närmar sig, blir framtidsutsikterna av en klimatkatastrof allt större, och frågan om hur den ska undvikas blir alltmer trängande. Frågan har diskuterats i NLR:s senaste nummer. Debatten har innehållit inlägg utifrån ett antal skilda ståndpunkter från båda sidor av Atlanten och tvärs över olika politiska generationer. Benjamin Kunkel, grundare av *n+1* och författare till *Buzz*, frågade ut Herman Daly, föregångare på området ekologisk ekonomi, om dennes program för ett jämviktssystem. Den kanadensiska miljöhistorikern Troy Vettese argumenterade för ett ”halva jordens” projekt för att minska miljöförstörelsen med naturlig geoengineering* och ekologiska åtstramningar. Den radikala ekonomen Robert Pollin slog in på en motsatt kurs och uppmanade till massiva globala investeringar i förnybar energi. I detta nummer svarar de i Storbritannien baserade forskarna och aktivisterna Mark Burton och Peter Somerville med ett försvar för ”nerväxt” [degrowth]. Det kommer att komma fler inlägg ur ett ekofeministiskt perspektiv och från det globala Syd.¹

Mitt under denna debatt kan det vara till hjälp att stanna upp och utvärdera. Utöver att föra fram sina egna lösningar har bidragsgivarna svarat – ibland med bifall men ofta i form av genmäle och tillrättalägganden – på varandras bidrag. Resultatet av detta direkta engagemang är att vi, när vi läser texterna i en följd, upplever att vi har bevittnat ett samtal. Men under ett samtal som har förts under tolv månader och har förstenats i text, kan de senaste rösterna låta högst – genom att både ha möjlighet att besvara allt som kommit tidigare och privilegiet att tillfälligt bli obesvarade. Så för att samla ens tankar om den hittillsvarande debatten – för att reflektera över de framsteg som har gjorts, de problem som har dykt upp, de frågor som ännu inte har ställts – kan det så att säga vara värt att placera tankarna i samma rum för att göra de olika delarna av dialogen mer hörbara.

Uppoffringar?

Ett sätt att jämföra bidragen är att betrakta dem som olika svar på frågan: vad behöver världen skärpa ner på för att undvika en internationell katastrof? Herman Daly definierar ”miljöpåverkan” som ”produkten av antalet människor gånger resursanvändning per capita”. Enligt logiken i denna ekvation tycker Daly att vi behöver minska vårt resursutnyttjande, inklusive men inte begränsat till fossila bränslen, och begränsa befolkningstillväxten. För att förverkliga dessa minskningar tänker han sig någon sorts system för utsläppshandel (cap-and-trade). När det gäller resurser skulle det finnas en ”gräns för rätten att förbruka vad vi äger”, och den rätten skulle gå att köpa ”via auktioner genomförda av regeringen”. När det gäller befolkningen skulle alla få rätt att reproducera sig en gång, men eftersom inte alla kan eller vill få barn, skulle dessa rättigheter kunna omfördelas ”genom försäljning eller gåva”. Daly förespråkar en minimi- och maximiinkomst. Denna omfördel-

* *Geoengineering* eller *Climate engineering* är idéer, koncept, teorier och strategier om storskalig manipulation av jordens klimatsystem, oftast med syfte att undvika negativa effekter av klimatförändringar – öa.

1 Herman Daly, ‘Ecologies of Scale: Interview by Benjamin Kunkel’, NLR 109, jan–feb 2018; Troy Vettese, ‘To Freeze the Thames: Natural Geo-Engineering and Biodiversity’, NLR 111, maj–juni 2018; Robert Pollin, ‘De-Growth vs a Green New Deal’, NLR 112, juli–augusti 2018; Mark Burton och Peter Somerville, ‘Degrowth: A Defence’, NLR 115, jan–feb 2019.

ningspolitik är ett avgörande komplement till hans tak på resursanvändning och befolkningstillväxt, ty utan att sätta en gräns även för ojämlikheten skulle fördelningen av rättigheter att konsumera och få barn kunna bli oerhört ojämna och orättvisa (megarika skulle till exempel kunna skaffa sig monopol på reproduktionen).

Med bristen på mark som ”grundläggande mätetal” för sin ”alternativa gröna politiska ekonomi” är Troy Vetteses ”ekologiska åtstramnings svar” att vi måste minska vår energikonsumtion och sluta med kött och mejeriprodukter. Obligatorisk veganism skulle befria jordbruksmark till en ”jord-hungrig” infrastruktur för ren energi som vindturbiner och solpaneler, som då kunde bli världens främsta sätt att möta sina energibehov. Den extra marken skulle också kunna användas till projekt för naturlig geoengineering som ”återförvildning” i stor skala (”half-earthing” [halva jorden]) för att skapa ekosystem som skulle fungera som kolsänkor.

Robert Pollin håller inte med om Vetteses ”grundläggande mätetal”: han tror att Vetteses beräkning av hur mycket mark förnyelsebara energisystem skulle kräva är överdrivna. I och med att markbrist inte är en begränsande faktor i Pollins uppskattningar, blir det onödigt att minska vår energikonsumtion – utöver att minska energislöseriet. Så till skillnad från Daly och Vettese är Pollin nästan uteslutande intresserad av att minska användning av fossila bränslen, inte minska energianvändningen: ”För att göra verkliga framsteg i att stabilisera klimatet, är det enda allra mest livsviktiga projektet att dramatiskt och utan dröjsmål minska konsumtionen av olja, kol och naturgas.” Med hjälp av gemensamma globala investeringar i både en ren energiinfrastruktur och mer energieffektiva ”teknologier och praktiker” kan vi sluta med fossila bränslen och samtidigt ”uppnå samma eller högre nivå på energitjänsterna”.

I det senaste bidraget till diskussionen, som publiceras i detta nummer, håller Mark Burton och Peter Somerville med Pollin om behovet av en ”riktad minskning av [koldioxid-]utsläppen” med hjälp av en övergång till ren energi. Men medan Pollin betvivlar att det är politiskt och ekonomiskt genomförbart att krympa ekonomin massivt – vilket han fruktar skulle kunna leda till ”en grön stor depression”, och ge omöjligt hög arbetslöshet och oacceptabelt minskad levnadsstandard – hävdar Burton och Somerville att en drastisk minskning av ekonomins materiella storlek genom att skära ner industriproduktion, byggnation, jordbruk och distribution är ett avgörande komplement till en övergång till förnybara energikällor. De beräknar att det för att skapa tillräckligt med energi på nuvarande användningsnivåer utan att använda olja, kol eller naturgas skulle krävas ”en 18-faldig ökning av utplaceringen av förnybara energikällor”, och hävdar sedan att om energikonsumtionen skulle öka ännu mer – vilket den skulle göra om den ekonomiska verksamheten fortsätter att växa – så skulle det bara bli svårare att vänja oss av med fossila bränslen.

Pollins svar sticker ut från de andra eftersom hans version av övergången till ren energi till största delen skall gå obemärkt förbi för enskilda konsumenter, vars energianvändning inte skulle påverkas av förändringen av ursprunget i kvantitativa termer och kunna fortsätta som vanligt. Det föranleder en andra fråga som kan framhåva det speciella med Pollins bidrag: hur stora uppoffringar kräver de olika föreslagna nedskärningarna? Oavsett hur kostsamma Pollins förslag är – han bedömer att de årligen skulle göra av med ”mellan 1,5 och 2% av den globala BNP”, vilket innebär ungefär 1 biljon dollar – och oavsett hur smärtsam övergången skulle bli tillfälligt (nödvändiga förluster av arbeten inom den fossila bränsleindustrin, som skulle behöva mildras med tillräckliga sociala förberedelser inklusive omskolning och omflyttning av arbetare), är frågan om uppoffringar till stor

del frånvarande i Pollins text.² Genom att använda olika energitillgångar och använda dem bättre behöver vi inte använda mindre energi, vi kan till och med använda mer. Långt från att klimatförändringarna ”förändrar allting”,³ så kan både ”energikonsumtion och ekonomisk verksamhet överhuvudtaget” fortsätta som förut, så länge de ”absolut frikopplas från konsumtion av fossila bränslen”. Den centrala siffra som upprepas i Pollins förslag låter liten – bara 1,5% – samtidigt som de planerade förändringarna är enorma – globala och industriella, till och med överindustriella. Denna kombination gör att de mänskliga kostnaderna för dem verkar både negligerbara och abstrakta. Pollins lösningar påverkar huvudsakligen storindustrier och ska hanteras av avlägsna internationella byråkratier, och befriar oss från att på något påtagligt sätt förändra vår livsstil och kräver små inskränkningar av den personliga friheten.

I motsats till detta gör Vetteses lösningar att alla blir utan kött och kräver att många människor i världen måste använda mycket mindre energi, speciellt amerikanerna, som måste minska sin energikonsumtion med mer än 80%: för närvarande använder en genomsnittlig medborgare USA 12.000 watt per dag, medan var och en i Vetteses ekologiskt åtstramade samhälle inte skulle använda mer än 2.000. Även om Vetteses förslag varken är lokala eller småskaliga (”halva jorden”), så innebär de ett förändrat individuellt beteende, och han gör ingen hemlighet av de relativa försäkelser dessa förändringar kan leda till (”ekologiska åtstramningar”). Även om Pollin nämner förlust av arbeten och en ”rättvis övergång”, så ligger hans betoning på att skapa jobb, och vår fantasi tänker inte på allvar igenom de personliga förluster och omvälvningar som säkerligen skulle åtfölja avskaffandet av hela industrier.

Dalys förslag ger något av en bro mellan Pollins teknologiskt möjliggjorda obegränsade konsumtion och Vetteses tvingande åtstramning. I Dalys jämviktstillstånd är rättigheterna att förbruka resurser och befolka världen utbytbara. Det betyder att även de omvända försakelserna kan bytas ut: den som säljer en rättighet köper ett åtagande att göra en uppoffring – även om det, och det är centralt, kanske inte känns som en uppoffring (den som säljer sin rättighet att reproducera sig kanske inte vill ha barn). Det som mildrar de statligt beslutade uppoffringarnas järnnäve är således flexibilitetens boxhandske avseende hur denna uppoffring fördelas: genom att använda marknadens organisatoriska ande, skulle privilegier och försäkelser fördelas i enlighet med enskilda behov och personliga val. Det är därför Daly är förtjust i system för utsläppshandel: de kombinerar en samlad kontroll – över den totala mängd koldioxid vi släpper ut gemensamt eller det totala antalet barn som föds – med så mycket personlig autonomi som är förenligt med dessa makrorestriktioner.⁴

2 Det senaste numret av *n+1* uttrycker gillande över Pollins synsätt just genom att hävda att frågan om uppoffringar i de gröna diskussionerna är malplacerad: ”Det mest radikala och förhoppningsfulla svaret på klimatförändringarna borde inte vara ’Vad ska vi ge upp?’, utan ’Hur förbättrar vi gemensamt vår allmänna livskvalitet?’ Det är en välfärdsfråga, som har mindre med konsumentval – som att byta glödlampor – att göra, än att lägga biljontals fortfarande tillgängliga dollar på att frikoppla den ekonomiska tillväxten och välbefindandet från kolbaserade bränslen och kolintensiva produkter, inklusive plast”, ”The Intellectual Situation: The Best of a Bad Situation”, *n+1*, nr 33, vinter 2019, s 8.

3 Naomi Klein, *Det här förändrar allt : kapitalismen kontra klimatet*, Stockholm : Ordfront, 2015. [Sid 4 eng uppl.]

4 Vettese är å andra sidan skeptisk till hur effektiva systemen för utsläppshandel är. ”Världens största program för utsläppshandel med koldioxidutsläpp, EU:s System för utsläppshandel (ETS) har till stor del motverkat meningsfulla aktioner”, hävdar han, eftersom priserna medvetet hålls låga för att blidka industrin genom att försäkra den att effekten är trivial. För att bli effektivt skulle Dalys system för utsläppshandel behöva ”ta itu med frågan om marknadernas klassbegränsningar”.

Pollins lockelse

Pollins förslag sticker ut på ett mer allmänt sätt eftersom det vid första anblick har en sorts rimlighet som de andra saknar. En stor del av detta intryck beror utan tvekan på att det utesluter behovet av ständiga personlig uppostringar. Speciellt i USA – som nästan fanatiskt värnar friheten och i synnerhet friheten att konsumera och skaffa sig egendom – är det svårt att föreställa sig att Dalys eller Vetteses politik skulle ha någon särskilt stor dragningskraft, för att inte tala om Burtons och Somervilles. Intuitivt kan en misstänka att det lär bli tufft att knäcka amerikanska medborgares konsumtionsvanor – vare sig det handlar om att äta kött eller köra bil.⁵ Dalys förmögenhetsbegränsningar verkar kanske mer idealistiska än hans ekologiska. Under intervjun anger Kunkel att Dalys befolkningsförslag är det som folk enligt hörsägen sägs ha ”svårast att tänka sig”, men utsikten att USA:s oligarkiska härskande klass skulle övervaka genomförandet av Dalys maximiinkomst verkar nästan ännu mer otänkbar.

Att Pollin utesluter uppostringar är också tilltalande eftersom det riktar sig mot den skepticism en del har mot hur effektiva småskaliga, enskilda ansträngningar är för att minska mänsklighetens ekologiska fotavtryck. Till skillnad från när hushåll byter till grönare glödlampor eller undviker plastinslagna varor, verkar den internationella skalan på Pollins förslag räcka till för problemets omfattning.⁶ Hans program är också ur vissa synvinklar tilltalande på grund av sitt snäva fokus. Dalys och Vetteses bidrag innehåller flera olika politiker – förbrukningskvoter *och* befolkningstak, eller veganism *och* minskad konsumtion – och deras intressen är fler och bredare. Dalys enda intresse är fossila bränslen. Hans logik är strömlinjeformad: förbränningen av fossila bränslen ”är ansvarig för omkring 74% av jordens utsläpp av växthusgaser”;⁷ växthusgaser värmer upp planeten; därför är det mest direkta och omedelbara sättet att stabilisera den globala temperaturen att sluta bränna upp fossila bränslen. Tidigare effektiva miljöaktioner – mot ozonförstörande klorfluorkarboner till exempel – antyder att initiativ kring en fråga, eller ett ämne, lättare får stöd från allmänheten och är lämpligare för riktad lagstiftning, och har större chans att lyckas.

Alla andra som skrivit bidrag tar upp frågor som går utöver fossila bränslen, inklusive ekologiska frågor: både Daly och Burton och Somerville är intresserade av förbrukbara naturtillgångar utöver de kolbaserade som vi kan omvandla till energi, medan Vettese är bekymrad över den biologiska mångfalden, som, hävdar han, inte bara ”måste upprätthållas” för att den ökar kvarhållandet av kol, utan också ”i sig”. I Pollins mer människocentrerade bidrag, där den globala uppvärmningen är enda fokus, förekommer naturen tvärtom bara som en ekonomisk kategori, en möjlig energiresurs. Han föreställer sig knappast dess existens utanför att människan använder den.

De andra bidragen innehåller också funderingar utanför ekologin, eller innebär konsekvenser utanför ekologin – sociala, ekonomiska och politiska konsekvenser om hur vi borde organisera oss

5 J R McNeill låter förstå att FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro 1992 väldigt mycket präglades av orubblighet – under ledning av USA: ”Amerikanerna gjorde klart att den amerikanska ’livsstilen’ inte var förhandlingsbar. Andra länder hade samma inställning.” Se hans *Something New Under the Sun: An Environmental History of the Twentieth-Century World*, Harmondsworth 2000, s 355. Men FN-delegaternas omedgörlighet handlar inte bara om att skydda en konsumerande ”livsstil”, utan också levebröd, och återspeglar den bräckliga situationen för vanligt folk, som ofta inte har råd att kompromissa under sin kamp att försörja sig under förhållanden av allt större ojämlikhet.

6 George Monbiot har hävdats att även välmenande medborgare behöver regeringar som reglerar deras ekologiska beteende, eftersom ”att själv tvinga sig att avstå både är ineffektivt” och ”impopulärt”, *Environmental Feedback: A Reply to Clive Hamilton*, NLR 45, maj-juni 2007, s 113.

7 Robert Pollin, ‘Global Green Growth for Human Development’, UNDP Human Development Report, 2016, s 3.

bättre och mer rättvist, och i synnerhet huruvida fortsatt produktion och distribution av allt större mängder varor utgör något samhälleligt bra. Även om de har föranletts av klimatkrisen, så går dessa frågor om värde och rättvisa utöver den. Frånsett Pollin – som medger att den nuvarande konsumtionen kan vara ”slösaktig” men inte förespråkar några begränsningar av den – är alla bidragsgivarna kritiska till de stora mängder vi konsumerar. Men denna kritik härrör ur bekymmer som går utöver hållbarhet. Vettese, till exempel, citerar med gillande Alyssa Battistonis funderingar om hur en omvandling till en ”klimatstabil framtid” kan vara en möjlighet att ompröva vilka sorts arbeten som verkligen är socialt nyttiga och förbättrar människors liv ”utan att göra slut på enorma mängder resurser”. Även Burton och Somerville hävdar på ett ställe att en ”frivillig minskning” av den materiella ekonomin skulle kunna vara ”ett i sig själv önskvärt mål”.

Denna icke ekologiska kritik mot den ohämmade konsumtion som den ekonomiska expansionen är beroende av, är mest uttalad i intervjun med Daly, som, med Kunkels ord, anser ”att livet, eller ett samhälle, borde ha något syfte utöver ekonomisk tillväxt”. Kunkel framkastar att en del av Dalys läsare – men inte Kunkel själv – ”spårar en viss religiös inriktning” i denna uppfattning att samhället borde vägledas av mer upplysta värden än bara entusiasm för materiell tillväxt. Oavsett om vi håller med om att kalla denna övertygelse för ”religiös” – kanske den är den i så måtto som den ersätter den ”trofasthet mot BNP” som Kunkel döper till den moderna världens religion (mer om det nedan) – så är den ingen ekonomisk anledning till nerväxt, eller – betecknande nog – en uteslutande ekologisk sådan. En oändlig tillväxt kanske inte är ekologiskt hållbar, men det som antyds här är att den, även om den vore det, ändå inte skulle vara önskvärd – av andra skäl, utanför ekologin. Det är inte någon invändning mot den miljöförstöring som en obegränsad tillväxt orsakar, utan mot dess meningslöshet, och en uppmaning att sluta att hänföras av dess anspråk att vara ett mål i sig själv.

Pollins text skiljer sig genom sin relativa tystnad om dessa frågor. Med tanke på hans enkelspåriga inriktning på hur vi skapar energi och hur bra vi använder den, snarare än hur mycket, ger han inte uttryck för någon bredare samhällsekonomisk vision inom vilken hans globala program för ren energi skulle kunna passa. Dalys existentiella reflektioner om människans syfte och hans oro för välståndsfördelningen finns knappt med i Pollins text, så taktiskt målmedvetet koncentrerad är den på förnybar energi. I det korta stycke där Pollin verkligen diskuterar möjligheten att genomföra de åtgärder som skulle utjämna utsläppen mellan rika länder med höga utsläpp och deras fattigare motsvarigheter med låga utsläpp, är han kategorisk: ja, amerikanerna släpper ut mycket mer koldioxid per capita än någon annan, och ja, det har de gjort under det senaste seklet, men – vad gäller åtgärder för att förhindra amerikanska medborgare att släppa ut mer än resten av världen, åtgärder som Pollin erkänner att det finns ”gedigna etiska skäl” för – ”finns det absolut ingen chans för att de kommer att genomföras”, och ”vi har inte lyxen att slösa bort tid på globala ansträngningar för att kämpa för ouppnåeliga mål”.

Strategi i den andra meningen

Pollin avfärdar dessa sociala och etiska frågor på grund av politisk realism, med stöd av en känsla av att det är bråttom. Han tycker att det är ”mer konstruktivt” att koncentrera sig på speciella, konkreta mål än att ”ställa allmänna frågor huruvida ekonomisk tillväxt är positivt eller negativt”. Pollins strategiska tystlåtenhet om frågor rörande värde och rättvisa, tillsammans med hans envisa enkelspårighet, är en del av det som på en nivå gör hans text övertygande – och annorlunda, efter-

som Pollins pragmatism, och hans skenbara visshet om gränserna för vad som är politiskt möjligt ("absolut ingen chans"), till stor del saknas i de andra bidragen. Som titeln anger handlar denna serie om strategi. Som Pollins poängterar ligger betoningen på "vad som bör göras". Men frågan om hur vi ska undvika en katastrof för planeten handlar inte bara om att efterlysa detaljerade tekniska strategier som undersöker hur effektiva gröna teknologier och beteenden är och hur de ska prioriteras, och tänker sig framtida, gröna scenarier. Det handlar också om en *politisk* strategi, och det kräver en detaljerad analys av dagsläget, och försök att hitta vilka politiska hinder som finns för att tillämpa dessa tekniska lösningar med den hastighet och grundlighet som krävs, i syfte att fråga hur dessa hinder kan övervinnas.

Det är inte svårt att tänka sig en grönare framtid – vindturbiner, solpaneler, skogsplantering och så vidare – men det vi till största delen inte känner till är svaret på den andra frågan om hur vi ska komma härifrån och dit, eller med Dalys ord beskriva vägen mellan "hur saker och ting är" till "hur de borde vara". Denna fråga är oerhört komplicerad, och lämnas i olika grad obesvarad i samtliga bidrag – inklusive Pollins, trots hans skenbara finurlighet. Frånvaron är mest iögonfallande i intervjun med Daly, när Kunkel försiktigt pressar honom om det. Daly är mistrogen mot historisk materialism men underlåter att ge en alternativ teori om vad som driver de historiska förändringarna, och om vem eller vad som skulle säkerställa att hans politik anammas, utom med hjälp av "en vädjan till moralen, oavsett om det räcker eller ej". I en diskussion om att hans befolkningspolitik är politiskt ogenomförbar säger han att hans instinkt är att "släppa tanken", "eftersom folk helt enkelt inte vill det. Jag är ingen diktator. Jag för bara fram det som en tanke. Om folk en dag inser att det är nödvändigt att begränsa den totala befolkningen", så utmanar han oss att "visa ett bättre sätt". Daly avvisar rollen som filosof eller kung: hans syn på sin intellektuella uppgift är att tänka ut sätt för att uppnå mål, men problemet att vinna allmänt stöd för dem överlämnas till andra. Han är ekonom, inte politisk vetenskapsman och inte någon aktivist, och förvisso "ingen diktator". Politiken kommer att komma ikapp honom – eller så gör den inte det ("oavsett om det räcker eller inte"). Utan mer robusta teorier om hur denna hypotetiska förändring skulle äga rum – utöver med hjälp av en massuppenbarelse – riskerar Dalys politik att sakna politisk betydelse, eftersom vi lämnas utan någon meningsfull idé hur den skulle verka nödvändig för folk i en ställning att tillämpa den. Samma sak kan också gälla Vettese, Burton och Somerville.

Genom att "för en stund" härma "en sorts dogmatisk marxist", utforskar Kunkel denna begränsning hos Dalys tänkande: "Engels skulle säga att din ekonomi i jämvikt är alltför utopisk" eftersom "du inte pekar på någon materiell eller 'vetenskaplig' historisk process som skulle åstadkomma förändringen". Daly säger att han inte "tror på historien om determinism". Det får Kunkel att fråga: "Tror du inte på den för att du tror att etiska, moraliska, religiösa omvändelser verkligen har en materiell effekt på hur saker och ting händer?" "Ja", svarar Daly. "Syften är förorsakande i världen. Om det inte är så, kan vi alla somna om igen."

Exakt vad är "syfte" för Daly? Folk har alla möjliga sorters syften, och alla behöver inte vara etiska (och etiska syften kanske inte segrar). Syftet att göra profiter kan tolkas som en sorts syfte, och det orsakar förvisso saker.⁸ Daly verkar utesluta dessa hjärtlösa motiv, eftersom han tänker på syften "utöver ekonomisk tillväxt". Icke desto mindre ger Dalys anmärkningsvärda uttalande – "Syften

⁸ Även om att göra profit, oavsett hur medvetet en vill det, kanske inte bäst beskrivs som ett "syfte", eftersom det inte så mycket är en subjektiv önskan som ett objektiva krav i det kapitalistiska systemet – på samma sätt som målet att vinna en tävling egentligen inte är ett personligt motiv utan mer en orsak för att delta.

orsakar saker i världen” – grunden till Dalys – och inte bara hans – misslyckande att ta itu med frågan om politisk strategi. ”Syften” är abstrakta och flyter omkring fritt utan några specifika historiska aktörer, och man anar att dess predikat, ”försakande” – en ovanligt formell återgivning av de mer välbekanta substantiv eller verb som det härleds från – är en grammatisk undanflykt som gör det möjligt för Daly att undvika att säga ”syften orsakar” – ett påstående som låter klart metafysiskt och ogrundat. Vilka syften, och vems, som visar sig vara försakande, specificerar inte Daly. Det är en sorts idealism, delvis dold med hjälp av grammatik, och den framkallar skepsis även om den också lockar fram sympati: moraliska uppvaknanden kan få materiella konsekvenser, men de uppväger inte alltid till exempel kollobbyns försakande syften.

Men trots att Pollin är mindre naiv om vilken makt de som vill göra goda gärningar har, och allmänt sett är mer för den politiska världen (hans fackspråksfras ”klimatstabiliserande imperativ” är i detta avseende typisk), så underlåter han att ange hur den internationella mellanstatliga byråkrati som hans investeringsplan förmodligen kräver skulle få tillräcklig kraft för att övervinna fossilbränsleindustrins intressen. Pollin tar upp frågan, bara för att snabbt släppa den:

Givetvis har både privatägda fossilbränsleföretag som Exxon-Mobil och Chevron, och offentligt ägda företag som Saudi Aramco och Gazprom, enorma intressen av att förhindra en minskning av konsumtionen av fossila bränslen. De har också en enorm politisk makt. Dessa mäktiga intressen måste besegras.

Pollin går genast vidare, och förbigår frågan om exakt hur dessa mäktiga, oerhört rika industriers intressen ska besegras. Pollins passiva utläggning – ”måste besegras” – är talande för hur han lämnar frågan obesvarad.

Tillväxt som sådan

Som vi såg skrev Kunkel, i sin inledning till intervjun med Daly, att ”trofasthet mot BNP utgör den moderna världens religion”. Dessa oskyldiga ord orsakade en mindre orkan. Alla förde fram sina tankar huruvida en ökande BNP i själva verket är avgörande för dagens kapitalistiska samhällen (som blev en faktisk synonym för ”den moderna världen”), och, om så var fallet, huruvida detta, som Kunkels påstående antyder, är ett resultat av den ”ideologiska” makt den har (som ”religion”) eller om tillväxt är en inre ekonomisk nödvändighet som är detsamma som kapitalets logik.

Vettese är oense med båda delarna av Kunkels anmärkning, och påminner oss för det första om att BNP bara är ett ”abstrakt mått”, och som sådant ”bara är skummet” på ”det som pågår i [ekonomins] bubblande djup”, och för det andra att tillväxt inte är en ”religion”, i så måtto som den inte i första hand föranleds av en ideologisk hängivenhet till det som mäter den. Det som driver de kapitalistiska ekonomierna och driver på deras ständiga expansion är inte ett teoretiskt åtagande att öka dess storlek, utan de enskilda producenternas oförsonliga tvång att göra allt större profiler. Det är inte något som går att välja, och i viss betydelsefull mening inte något subjektivt, utan en ”strukturellt tvingande nödvändighet”. Vettese menar att Kunkels misstag är att han påstår att BNP också motiverar den expansion den mäter.

Trots att Pollin håller fast vid Kunkels ord ”religion” istället för Vetteses avideologiserade och opersonliga ”strukturellt tvingande nödvändighet”, håller han med Vettese om att den moderna världens ”verkliga religion” – åtminstone världen sedan ”nyliberalismen blev den förhärskande

ekonomiskt politiska modellen” i mitten på 1970-talet – inte är tillväxt, utan ”att maximera företagets vinster för att ge de rika maximala inkomster och förmögenheter”. Och Pollin talar om för oss att de som tillber dessa vinstsyftets gudar till största delen knappt bryr sig om tillväxt. Den massiva ansamling av förmögenheter som den nyliberala politiken har åstadkommit har i de utvecklade ekonomierna i själva verket ägt rum på bekostnad av tillväxten, vars genomsnittliga takt har minskat till hälften av den som vidmakthölls under de gyllene årtiondena [efter Andra världskriget].

Burton och Somerville håller med om Vetteses inledande tillrättavisning att BNP är ”skummet” på profitskapandets bubblande ”djup”, och hävdar – i en upprepning av Vetteses rumsliga liknelse – att tillväxt drivs av att kapital samlas i privata händer, och att en inriktning på BNP riskerar att missa denna bakomliggande verklighet. Men Burton lutar lite åt att ta Kunkels parti, genom att också betona BNP:s betydelse på ett ideologiskt plan, och vidhåller, mot Vettese, att det är en inflytelserik ”kulturell uppfattning” som har avgörande effekter på det ekonomiska agerandet: ”tillväxt är fortfarande en stark ideologisk kraft i sin egen rätt”, som riktar in ”debatten på tanken om expansion som något naturligt gott”.

Burton och Somerville betonar de materiella ekonomiska effekterna av denna ”tänkta” BNP: den ”har ett betydande inflytande på beslut rörande produktion, distribution och konsumtion”. Men denna fetischism av tillväxt påverkar inte bara skötseln av ekonomin, den påverkar också den parlamentariska politiken. En stadigt ökande BNP är kännetecknet på ekonomiskt herravälde och är också en förutsättning för valframgångar, och underlåtenhet att uppnå det bestraffas vid valurnorna. En växande ekonomi och ökande levnadsstandard är vad konsumerande medborgare i de utvecklade ekonomierna förväntar sig, och är vad politiker i de liberala demokratierna måste utlova för att säkerställa en majoritet. Tillväxt är en nödvändig förutsättning för parlamentarisk gångbarhet, men således inte bara ett självaktiverande resultat av kapitalismens profitjakt, utan den ideologiska hörnstenen i dess sociala legitimitet. Eller, för att låna Michael Manns kärnfulla formuleringar: ”BNP-tillväxt är orsaken till varför kapitalismen betraktas som en stor framgångssaga”, medan ”politisk framgång i själva verket mäts med ekonomisk tillväxt”.⁹

Ändå är tillväxt inte bara en fetisch för politiker. Denna fetisch återspeglar de upplevda strävandena hos de konsumenter som röstar på dem. Mann påminner oss om denna dynamik när han skriver att ”staterna tvingar inte den politiska grottekvaren på ovilliga undersåtar, ty de mäter sin egen framgång med materiell konsumtion, och de kommer att stöda de politiker som de tror kommer att ge dem det”.¹⁰ Det verkar antyda, att om det ska bli politiskt gångbart att ge upp tillväxten, så måste väljarna ge politikerna möjlighet att överge sina löften att åstadkomma det, vilket i sin tur betyder att konsumenter/väljare måste överge sina förväntningar på ökande välstånd, eller hitta andra sätt att ”mäta sin egen framgång”.

BNP är väljarnas ”religion”, men den är, som Vettese säger, också bara ett ”abstrakt mått”, så exakt vad tror folk på när de tror på BNP? Det vill säga, vad är innehållet i folks krav på tillväxt? Kanske ”materiell konsumtion” som Mann föreslår, men bara om han med det inte bara talar om de senaste prylarna från Apple, utan också de konsumtionsvaror som är avgörande för en rimlig livskvalitet – som mat och tak över huvudet och centralvärme. Att i detta fall tro på tillväxt är att skriva under på uppfattningen att det i slutändan är bra för allmänheten att vidmakthålla de privata företagens lön-

⁹ Michael Mann, *The Sources of Social Power: Globalizations, 1954–2011*, vol. 4, New York 2013, s 325, 365.

¹⁰ *Ibid*, s 364.

samhet eftersom det leder till en högre levnadsstandard – kapitalismens historiska själv rättfärdigande, som på ett berömt sätt har fångats i parollen ”det som är bra för General Motors är bra för USA”. Då skulle man kunna se BNP som en sorts symbolisk markör för kapitalismens förmodade omvandling av ”privata brister” till ”offentliga fördelar”.¹¹ Det är där Dalys kritik av BNP som ett empiriskt mått blir relevant. Han hävdar att detta samband mellan profiter och välstånd – ett samband som BNP institutionaliserar – knappast håller: ”sambandet mellan BNP och välstånd är svagt, eller till och med icke existerande med undantag för en sorts försörjningströskel”. En siffra som visar hur mycket vi producerar och konsumerar gemensamt säger inte mycket om vår livskvalitet.

Som Pollin poängterar är självgående tillväxt inte längre någon verklighet i de kapitalistiska ekonomierna i väst. Det är ett faktum som Robert Brenner utgår från i sin inledning till första numret av *Catalyst*: ”Det kapitalistiska systemet tappade för längesedan förmågan att förverkliga sin påstått historiska relativa fördel och rättfärdigande – att driva fram en oupphörlig kapitalackumulation, som möjliggör en självgenererande ekonomisk tillväxt och skapar möjlighet till en ökande levnadsstandard.” Men Brenner går längre än Pollin, och framkastar, att eftersom tillväxten har saktat in så har folks tro på den också minskat. ”Under de senaste 30 åren eller så” har, i och med att produktionen av välstånd alltmer har ersatts av att det ”fördelas uppåt”, även uppfattningen att högre privata profiter leder till högre levnadsstandard förlorat sitt grepp om allmänhetens fantasi: ”klyschan håller inte längre – och världens kapitalistklasser förkunnar den egentligen inte längre”.¹² Brenner hävdar att folk inte längre tar tanken att det finns ett nödvändigt samband mellan högre företagsvinster och ett förbättrat socialt välbefinnande på allvar. Enligt Brenners redogörelse är det inte bara tillväxttakten som minskar, utan också den ideologiska aura som omger den.

Grader av kapitalism

Pollin verkar delvis skriva under på denna åsikt, i så måtto som han ser den förstnämnda som en sorts bevis på den sistnämnda: tillväxten har stagnerat sedan nyliberalismen inleddes, och det pekar på att kapitalistklasserna har andra prioriteringar (profiter). Men Burton och Somerville gör en alternativ tolkning av den finansialiserade nyliberalismen, som – framkastar de – var ”kapitalismens svar på den lönsamhetskris” som följde på uppsvinget efter kriget. Med andra ord var den nyliberala politiken – inklusive den massiva avregleringen av den växande finanssektorn – inte uttryck för någon sorts BNP-negativ mutation av det kapitalistiska systemet, varigenom strävan efter att samla extrema privata rikedomar plötsligt överskuggade tillväxtkravet, utan istället ett symptom på ett fortsatt åtagande till denna tvingande nödvändighet, i den mån de representerar kapitalismens improviserade reaktion på den minskande avkastningen på produktiva investeringar.

Burton och Somerville kompletterar sin kritik med att undra om Pollins ”förväxling av bovarna” – att han skyller på den finansialiserade nyliberalismen och således den minskade tillväxten istället för på tillväxten i sig – är det som gör det möjligt för honom att ge ekologiska förslag som i allt väsentligt fungerar inom en ”mildrad kapitalism”. Genom att Pollin antyder en skillnad mellan olika sorters kapitalism – en mindre skadlig form i mitten av 1900-talet, och dagens ”lössläppta”, nyliberala sort – hävdar de att han kan förknippa en välståndshöjande och ekologiskt förnuftig sorts tillväxt med den förstnämnda, och att bara kapitalismens allra senaste exempel har förvanskat dessa

11 Dessa fraser är Wolfgang Streecks. Se hans ‘How Will Capitalism End?’, NLR 87, maj-juni 2014.

12 Redaktionen, ‘Introducing Catalyst’, *Catalyst*, vol 1, nr 1, våren 2017.

värden med jämförelsevis låga tillväxttakter.

Det är kanske ingen tillfällighet att Daly, den andra bidragsgivaren vars förslag påstås fungera inom det rådande produktionssättet, också vill hävda tanken om olika grader av kapitalism: ”Kapitalism i betydelsen en finansialiserad monopolkapitalism som är inriktad på ständig tillväxt och inkomstkoncentration är verkligen dålig”, men det finns också mindre fruktansvärda former: en ”småskalig kapitalism som verkar inom begränsningar vad gäller omfattning och fördelning”. Genom att göra sådana utvärderande åtskillnader kan Daly skissera en bättre sorts kapitalism – förknippad med ökande levnadsstandard, en effektiv välfärdsstat, regleringar och så vidare – som vi kan återgå till medan vi räddar planeten.

Men medan Dalys ekovänliga kapitalism är ”småskalig” och stillastående, kan det under Pollins ”gröna New deal” vara bättre med en större ekonomi. Det är en avgörande skillnad. Ironiskt nog populariserades namnet ”grön New deal” 2007 av *New York Times*' kolumnist och entusiastiska förespråkare för en fri marknad, Thomas Friedman.¹³ Friedman är för kapitalistiska lösningar på klimatkrisen eftersom han tror på marknadens övernaturliga makt: ”Det finns bara en sak som är lika stor som Moder natur, och det är Fader girighet – även känd som marknaden. Jag är en grön kapitalist. Jag tror att vi bara kan uppnå den nivå vi behöver genom att forma marknaden.”¹⁴ Pollin, som uppenbarligen inte är någon beundrare av ”Fader girighet” och betraktar ”grön kapitalist” som en felbenämning, tror å andra sidan på det samhällseliga värdet av en hälsosam tillväxttakt. Det är hans prioritering, och hans uppfattning att klimatkrisen är brådskande betyder att han, även om han verkligen diskuterar hur olika ägandeformer kan främja hans program för förnyelsebar energi, är beredd att skjuta upp frågan om ett annat ekonomiskt system.

Varför är tillväxt en sådan prioritering för Pollin? Att den är det blir paradoxalt nog särskilt tydligt när han till synes erkänner dess brister:

Det är uppenbart att tillväxt i sig, som ekonomisk kategori, inte tar upp fördelningen av kostnaderna för och fördelarna med en växande ekonomi. Vad gäller Bruttonationalprodukt som statistisk konstruktion, i syfte att mäta ekonomisk tillväxt, finns det ingen som ifrågasätter att den inte förmår ta hänsyn till produktionen av miljöskadliga saker.

Han är ovillig att överge själva tillväxten, och skiljer den från det han omväxlande kallar ”tillväxt i sig” eller tillväxt ”som ekonomisk kategori”, och BNP ”som statistisk konstruktion”. Trots att stycket börjar med att Pollin försäkrar oss att han delar ”praktiskt taget alla nerväxtförespråkarnas värderingar och oro”, så har en i slutet av det en känsla av att det enda han egentligen medgav var att BNP inte är ett perfekt mått, eftersom det underlåter att ge oss en hel massa information om ekonomierna utöver deras storlek – en punkt som Daly givetvis skulle hålla med om. Att Pollin vill vidmakthålla tillväxten genom att omge den med detta buskage av förbehåll förklaras delvis av den finansieringsmekanism som stöder hans program: eftersom investeringarna kommer från en del av den internationella BNP, ”kommer en högre ekonomisk tillväxt också att öka den takt med vilken ren energi ersätter fossila bränslen”.¹⁵ Men det är att undvika frågan, eftersom en då måste fråga

¹³ Thomas Friedman, 'A Warning From the Garden', *New York Times*, 19 januari 2007.

¹⁴ Thomas Friedman, 'The Green New Deal Rises Again', *NYT*, 8 januari 2019.

¹⁵ Burton och Somerville tillbakavisar detta påstående, och hävdar att Pollin bortser från det faktum att en ekonomi som växer snabbare kommer att använda mer energi, och på så sätt upphäver de framsteg som gjorts med hjälp av en snabbare övergång: trots att vi rör oss snabbare uppåt kommer vi helt enkelt att bygga på ”det berg som måste bestigas” med hjälp av förnybara energisystem.

varför Pollin beslutar sig för att knyta sitt program investeringsplaner till den internationella tillväxttakten. Även om han inte dröjer vid dem här, så blir det uppenbart att det finns två sammanhängande skäl varför Pollin fortsätter att vara så positiv till tillväxt. För det första anser han det vara politiskt icke förhandlingsbart: ”de flesta politiska ledare är fortfarande övertygade om att en betydande minskning av beroendet av fossila bränslen kommer att minska den ekonomiska tillväxten och kosta jobb – ett pris som de är ovilliga att betala”.¹⁶ Om detta är det råa politiska faktum som alla gröna strategier måste utgå ifrån, som det är för Pollin, då är den enda meningsfulla vägen framåt att utveckla politiska verktyg som kommer att göra det möjligt för politiker att övervaka stora förluster för fossilindustrin och samtidigt upprätthålla en hälsosam övergripande tillväxttakt.

Men Pollins lojalitet mot tillväxt är inte bara pragmatisk: som författare till *Back to Full Employment* [Åter till full sysselsättning] (2012), är han också medveten om att tillväxt innebär jobb, och han anser att ”den enskilt bästa sortens skydd” för arbetare i alla länder som får till uppgift att byta till ren energi – mer än ”anpassningsprogram” som omskolning eller att flytta arbetare – är ”en ekonomi med full sysselsättning” där ”det finns ett överflöd av ordentliga jobb för alla som söker arbete”.¹⁷ På motsvarande sätt är Pollins centrala invändning mot nerväxt dess ”omedelbara effekter”: ”enorma förluster av jobb och sjunkande levnadsstandard för arbetare och fattiga”. Denna framtidsutsikt är i sin tur en central anledning till att en fortsatt tillväxt är politiskt tvingande. Pollin säger att han ”inte har sett några övertygande argument från nerväxtförespråkare” om hur denna möjlighet ska undvikas. Kan vi säga att Burton och Somerville tillhandahåller en? De stöder Pollins krav på en ”rättvis övergång” – men vem kan vara mot det? – och föreslår att den rika världen och konsumenter med höga inkomster ska drabbas hårdast. Men åtminstone på kort sikt skulle effekterna av deras ”drastiska” nedskärningar av industriell livsmedels- och varuproduktion, byggande och internationell handel få priserna att stiga i höjden, medan miljontals skulle bli arbetslösa.

Förflyttning

Även om inte Burton och Somervilles anmärkning om ”förväxling av bovarna” är så övertygande när den tillämpas på Pollin, så hjälper den till att förklara varför Kunkels iakttagelse om BNP fick ett så långvarigt svar. En av orsakerna till denna ringar-på-vattnet-effekt kan vara att den gjorde det möjligt att i viss mån förflytta resonemanget.¹⁸ Ty en annan skiljelinje i serien – en skiljelinje som är mindre framträdande än en skulle förvänta sig av den – avskiljer de som tänker sig att rädda världen inom ramen för en mildrad kapitalism (Pollin, och lite halvhjärtat Daly) från de som tänker sig att vi för att undvika en klimatkatastrof måste göra oss av med det ekonomiska system som till stor del är ansvarigt för den (Vettese, Burton och Somerville).

Men även om den skillnad som denna skiljelinje markerar är grundläggande – mellan politiskt ekonomiska system som inte helt enkelt är alternativ utan *oförenliga* alternativ – så är den inte alltid omedelbart skönjbar. Det beror delvis på att bidragsgivarna på båda sidor om linjen – vare sig de är ovilliga eller bara ointresserade – till största delen inte uttryckligen klassar sina förslag i dessa termer. Daly tycker inte att ”vi bara ska överge kapitalismen och välja ekosocialism”, men säger också att om vi vill kalla hans mer jämlika sorts kapitalism för ”ekosocialism så har jag inget

16 Pollin, ‘Global Green Growth for Human Development’, s 3.

17 Pollin, ‘Global Green Growth for Human Development’, s 15.

18 Det är inte att hävda att en sådan ”förflyttning” är undvikande eller leder till ovidkommande käbbel: diskussionen om BNP:s betydelse och hållbarhet är en av debattens livligaste trädar.

problem med det”.

Antikapitalisterna är lika lättsinniga i hur de klassificerar sin politik. Precis som Daly är Vettese pluralistisk: ”Projektet kan anta alla möjliga benämningar: ’jämlika ekologiska åtstramningar’, ’ekosocialism’ eller, för att låna från Wilson, ’halvjords-ekonomi’.” Det är enda gången Vettese använder ordet ”socialism” – och dess radikala egg slipas av genom att innesluta det inom citationstecken och inleda det med ett prefix. Och även om Burton och Somerville talar om ”det kapitalistiska systemets sammanbrott”, så omger även de sitt omnämnande av socialism med ett förbehåll som gör att det låter obestämt eller ungefärligt: ”en ekologiskt hållbar världsekonomi” skulle kräva ”någon sorts socialistiskt produktionsätt”.

Detta undvikande av bindande politiska olikheter får synbara konsekvenser. Istället för att diskutera om operationen för att rädda planeten kan genomföras inom det kapitalistiska systemet – eller, om det inte går, vad som skulle krävas för att upprätta ett annat ekonomiskt system som det skulle gå att göra det inom – koncentreras en hel del av den debatt som sporrades av Kunkels inledande kommentar till tillväxt, och om den är förenlig med en ekologisk återhämtning. Så en del av poängen att, som Burton och Somerville gör, vidhålla att nyliberalismen är en fortsättning av kapitalismen från 1900-talets mitt, och att båda är lika skyldiga till kravet att göra profit, är att visa att kapitalismen – givetvis inklusive den pågående ekonomiska expansion som den kräver – faktiskt är skurken. Med andra ord handlar kärnan till oenigheten inte precis om fördelarna med en ohämmad tillväxt – som ingen, inklusive Pollin, otvetydigt är för – utan om tillväxt som sådan är ekologiskt destruktiv eller inte. Om en, som Daly, Burton och Somerville och andra förespråkare av nerväxt, tror att svaret på den frågan är ”ja”, då blir frågan om en begränsning eller minskning av tillväxten kan äga rum inom det kapitalistiska systemets parametrar eller ej (Daly, ja; Burton och Somerville, troligen inte).

För att återgå till den fråga som blev något undanskuffad av diskussionen om BNP efter Kunkels omstridda påstående: kan kapitalismen självläka ekologiskt, eller måste den, liksom den fossil-drivna tillväxten, kastas överbord om planeten ska förbli beboelig? På det hela taget verkar Daly och Pollin vara ense om att tro att kapitalismen kan förhindra det värsta av den kommande klimatkrisen – så länge massiva statliga ingripanden hindrar den från att göra sitt värsta. Daly och Pollin är förstas inga förespråkare av en fri marknad, utan pragmatiker som utgår från övertygelsen att kapitalismen är det vi för tillfället är fast i, och att vi inte har så mycket tid. De tror inte att marknader kommer att vara det enda ombudet för en övergång till ren energi. Om de gjorde det skulle de förmodligen inte ha något att tillägga till debatten eftersom frågan om ”vad som bör göras” på ett magiskt sätt skulle lösas: vi skulle bara kunna luta oss tillbaka, slappna av och se hur kapitalismen automatiskt skulle reparera sig ekologiskt.

Vettese reser förbehåll om kapitalismens förmåga att fixa den kris den delvis har framkallat: han anser att de statligt reglerade marknadslösningar på klimatkrisen som Daly för fram ”underskattar svårigheterna att bromsa kapitalismen så att den saktar in”. Burton och Somerville är av åsikten att det är osannolikt att den minskning av ekonomins industriella omfattning som krävs för att skydda planeten kan äga rum inom en mildrad kapitalism som ”lämnar kvar den övergripande kommersialiseringen och det som driver expansionen”, och uttrycker det ännu kraftfullare, och hävdar att den nödvändiga minskningen troligen kommer att äga rum först efter någon sorts sammanbrott för den rådande ekonomiska ordningen.

Det finns skäl att betvivla tanken att svaret på den ekologiska kris vi står inför är att befria planeten

från kapitalismen. För det första: även om vi förvisso åtminstone måste medge att ”det finns ett samband mellan kapitalismen och koldioxidutsläpp”, i alla fall sedan användningen av kol började när industrialiseringen inleddes, så måste vi också fråga om sambandet mellan ekonomisk verksamhet och ekologisk påverkan är speciellt för detta produktionssätt.¹⁹ Även kommunismen – ökänt både i fallen Sovjetunionen och Kina – har på senare tid varit förödande för miljön, om än under en kortare historisk period. Industrialiseringen av Sovjetunionen och Folkrepubliken Kina var, ekologiskt sett, inte alls olik sina kapitalistiska motsvarigheter, som de försökte komma ikapp. ”Alla moderna länder”, skriver Michael Mann, ”har offrat sin miljö till BNP, oavsett typ av regim”. Mann är faktiskt övertygad om att ”om alla hade en statsocialism så skulle problemet vara precis det samma”. Detta kanske delvis är orsaken till att bidragsgivarna till största delen har föredragit att rikta in sig på den grundläggande principen att minska konsumtionen snarare än på de finare detaljerna om vem som äger produktionsmedlen.

Utnyttja krisen?

Mann pekar ut tre ”grundläggande sociala aktörer i vår tid” som han tror är ansvariga för klimatförändringarna: kapitalismen, nationalstaterna och de enskilda konsumenterna. För Mann handlar frågan om att undvika en global katastrof om att tygla alla de tre aktörernas makt. Han tar upp två andra viktiga punkter om de sorts frågor som klimatförändringarna ställer: de är ”en verkligt global fråga” – ”utsläpp i alla länder påverkar allas klimat”, så ”lagstiftningen måste vara internationell” och det är – även om tidsintervallet där det går att genomföra meningsfulla åtgärder kan anses bli kortare – ett långsiktigt problem.²⁰ Dessa faktorer kombineras och gör det särskilt svårt att lösa klimatkrisen: både politikerna, på grund av valperiodernas rytm, och kapitalistklasserna, som är bundna av den tvingande nödvändigheten att göra profiter, kännetecknas av kortsiktigt tänkande, medan nationalstaterna är den grundläggande politiska och juridiska enheten, och hur den nationella ekonomin går den allt överskuggande politiska prioriteringen. Dessa omständigheter uppmuntrar eller tvingar regeringar att fortsätta att knuffa ekologin framför sig. Det är allas problem och ingens problem, och därmed en internationell kris som ännu inte har blivit något lands inhemska prioritering. Tills och om det blir det, verkar det uppenbart att de nödvändiga uppoffringarna inte kommer att göras.

Går det, med tanke på Manns punkter om de speciella svårigheter som klimatförändringarna innebär, att dra några slutsatser från denna jämförande genomgång av debatten om den sorts strategi som är nödvändig?

Det verkar onekligen som om en avgörande del i varje gångbar grön strategi måste vara ett globalt, mellanstatligt organ med verklig lagstiftande förmåga och praktisk makt att genomföra lagarna. Problemet med Pollins program är att det antar att denna verkligt effektiva internationella organisation redan existerar, eller enkelt kan skapas. FN:s senaste klimatsamtal tyder på att detta antagande inte är berättigat. Den centrala strategiska frågan är alltså hur internationella gröna koalitioner ska mobiliseras för att få ett sådant internationellt organ att verkligen samarbeta, och bli produktivt och mäktigt – vilket skulle kunna kräva att regeringar accepterar allvarliga begränsningar av sin natio-

19 Andreas Malm, ‘Long Waves of Fossil Development: Periodizing Energy and Capital’, *Mediations*, vol 31, nr 2, våren 2018, s 17.

20 Mann, *The Sources of Social Power*, s 366, 362, 380.

nella suveränitet.²¹

Att ställa frågan så ger också en möjlighet att ge kritik av kapitalismen – istället för bara tillväxt – som går utöver att räkna upp de sätt på vilket den är ett socialt fördärligt och miljödödande system, eller ger motsatta argument om de för miljön förmånliga konsekvenserna om kapitalismen skulle ersättas med ett annat ekonomiskt system. Alltså att skaffa fram bevis som stöder påståendet att kapitalismen inte bara dödar planeten, utan också att de geopolitiska åtgärder kapitalismen värnar om förhindrar oss att vidta de nödvändiga åtgärderna för att rädda den.

Ett exempel på ett sådant resonemang finns i *Climate Leviathan* [Klimatvidundret]. Där hävdar Geoff Mann och Joel Wainwright att den globaliserade kapitalismen i sig själv är ett hinder för samarbete i världsskala, eftersom den – även om den ger upphov till ett ekonomiskt ömsesidigt beroende – också ökar den mellanstatliga konkurrensen och den globala ojämlikheten, vilket ”undergräver förmågan till gemensamma aktioner genom att minska beredvilligheten att dela på uppoffringarna”.²² Denna ekonomiska ojämlikhet förvärras av en sorts ekologisk ojämlikhet: den snedvridna geografiska fördelningen av var de ekologiska skadorna huvudsakligen orsakas och var de blir mest kännbara. Även om Michael Mann gör rätt i att poängtera att ”koldioxidutsläpp någonstans påverkar överallt” eftersom ”klimatet inte känner några gränser”, så är det också så att dessa effekter är ojämna: rika medborgare i det globala Nord med stora utsläpp har fortfarande det största ansvaret för planetens uppvärmning, medan fattigare medborgare i det globala Syd är de som mest sannolikt kommer att drabbas av de oförutsägbara konsekvenserna. Länderna med låga utsläpp har också sämre resurser när det handlar om att återhämta sig från miljökatastrofer. Det som är så svårlöst är problemet hur en ska övervinna denna ekonomiska och ekologiska ojämnheter – och hur de högkonsumerande länderna ska övertygas om att acceptera uppoffringar för de lågkonsumerande ländernas säkerhet och hållbarhet.

Vettese varnar för dessa frågor: han diskuterar hur miljöprogram kan ”cementera ojämlikheten mellan det globala Nord och Syd”, eftersom den förstnämndas utveckling möjliggjordes av att de lastade av sina ekologiska kostnader på den sistnämnda, vars egen senare utveckling nu regleras av de rikare länderna. Vettese hävdar att detta ”hyckleri har förhindrat de gröna från att bygga koalitioner över de internationella gränserna och mellan sociala rörelser, men om halvjords-rörelsen anammade 2.000-watt-systemet, skulle det få bukt med denna splittring”, eftersom ”det skulle göra det möjligt för de fattigaste att fördubbla eller tredubbla sin konsumtion, samtidigt som det skulle kräva en motsvarande minskning från de rikas sida”. Svårigheten här är att Vettese inte förklarar hur denna drastiska minskning av konsumtionen ska åstadkommas i de utvecklade ekonomierna utan att den splittring mellan halvkloten som han pekar på *redan* har bemästrats – den förutsätter alltså att en så radikal politik skulle kräva att de internationella gröna koalitioner som förhindras av det nuvarande systemet redan existerar.

Det finns ett överflöd av moraliska och ekologiska argument för att konsumera mindre och organisera våra ekonomier med mer eftertanke och mer rättvist, och på sätt som visar större respekt för naturen och för varandra (och dessa argument finns det gott om i serien hittills). Men som Mann skriver: trots att ”ekosocialistiska argument är moraliskt giltiga, så styrs inte världen av moral” –

21 För att öka ”nationalstaternas kollektiva makt” kan det bli nödvändigt att minska deras enskilda autonomi. Se Mann, *The Sources of Social Power*, p. 380.

22 Geoff Mann och Joel Wainwright, *Climate Leviathan: A Political Theory of Our Planetary Future*, London och New York 2018, s 101.

även om den, som Daly och Kunkel diskuterar, verkligen har en viss ”materiell effekt på hur saker och ting händer”.²³ Om Pollins bidrag är en besvikelse eftersom det inte uttrycker någon bredare samhällsekonomisk vision, kan mer radikala, sammansatta bidrag stöta på det motsatta problemet, nämligen att omsorgen om social och ekonomisk rättvisa kan förefalla dominera över ekologiska överväganden. De sistnämnda kan verka påklustrade eller underordnade. Istället för att rada upp argument varför vi måste bekämpa kapitalismen och klimatförändringarna i ett enda förödande angrepp, kan ekosocialistiska visioner ge intryck av att föreslå att vi ska slå två flugor i en smäll – utnyttja klimatkrisen och peka på hur brådskande den är för att skynda på en socialistisk omvandling.²⁴ Oavsett hur positiv en är till denna strävan, så finns det en risk för att resultatet av denna opportunistisk kommer att beröva den ekosocialistiska blandstrategin sin politiska trovärdighet och inte uppnå någonting – varken sina sociala eller ekologiska mål.

Finns det, med tanke på detta, politiska projekt som inte bara kombinerar social och ekonomisk rättvisa med ekologisk undsättning, utan integrerar dem så hårt att de blir strukturellt beroende²⁵ – inte bara när övergången redan har genomförts och vi är bekvämt stadgade i vår ekosocialistiska värld, utan innan denna hypotetiska övergång? Det kanske är så att ”det är lättare att tänka sig världens slut än kapitalismens slut”,²⁶ men går det att visa att vi måste försöka det sistnämnda – det knappast tänkbara – för att förhindra det förstnämnda – det enkelt tänkbara – från att drabba oss i verkligheten?

Pragmatisk omöjlighet mot utopisk realism

Som vi såg är det Pollins politiska pragmatism – att han undviker radikala restriktioner och rättviseråtgärder, hans odelade inriktning på varifrån vi får vår energi, och hans tystlåtenhet rörande utvärderande eller normgivande påståenden om hur vi borde leva våra liv – som gör att hans förslag verkar rimligt. Men är Pollins variant av *Realpolitik* verkligen så pragmatisk som den verkar under denna omfattande och brådskande kris? Har en strävan efter det otänkbara eller förespråkande av det omöjliga paradoxalt nog större chans att få till förändringar av den omfattning och med den hastighet som krävs? Det är en sista, metastrategisk fråga om den lämpliga eller ändamålsenliga inställning en ska anta under debatten om klimatförändringarna.

I ”Vem kommer att bygga arken?”, en text som föregick denna serie men gav en bakgrund till en stor del av dess diskussion, presenterar Mike Davis sina egna psykologiska pendlingar ”mellan analytisk förtvivlan och utopiska möjligheter”. Davis’ slutsats i denna text var: ”utifrån de bevis som finns framför oss skulle en ’realistisk’ hållning till mänsklighetens framtidsutsikter förstena

23 Mann, *The Sources of Social Power*, s 390.

24 Lyssna till exempel på hur Naomi Klein beskriver sitt uppvaknande i miljöfrågan: ”Jag började förstå hur klimatförändringarna ... kunde väcka mänskligheten, och inte bara skydda oss alla från extrema väder, utan också ge samhällen som är tryggare och rättvisare även på alla möjliga andra sätt ... Det är en vision om framtiden som går längre än att bara överleva eller uthärda klimatförändringarna, längre än att, som det uttrycks i FN:s bistra språk, ’mildra’ och ’anpassa oss’ till den. Det är en vision där vi tillsammans utnyttjar krisen för att ta ett språng någonstans som, ärligt talat, verkar bättre än där vi är nu”. *Det här förändrar allt*, [s 7, engelska upplagan, här nyöversatt]. Här är tanken att se klimatkrisen som ett medel – ”utnyttjar krisen” – ohöjld.

25 Se till exempel George Monbiots ”plan för att tackla klimatförändringarna”, vars mål är att vara ”rättvis och progressiv”, bara därför att ”det är vad som gör den politiskt rimlig ... Låt oss besegra de rika med hjälp av andra medel, men låt oss inte blanda ihop det programmet med ett försök att minska koldioxidutsläppen”. ”Environmental Feedback”, s 112.

26 Fredric Jameson, ’Future City’, NLR 21, maj-juni 2003.

oss, precis som när en ser Medusas huvud”. Det kan, som Davis förklarar, vara rimligt och välbetänkt att ställa överambitiösa, orealistiska krav: ”Bara en återgång till ett uttalat utopiskt tänkande kan klargöra vilka de minimala villkoren är för att bevara mänsklighetens solidaritet inför den samordnade globala krisen.” Davis’ variant av utopism är förståndig, ty just på grund av att den är så drastisk belyser den vad som absolut behövs och är outhärligt: ”de minimala villkoren” för mänsklighetens överlevnad, ”det nödvändiga snarare än det enbart praktiska”. Realism och utopism är således inte alltid bara motsatser: utopismen kan vara strategisk, en variant av det Francis Mulhern, när han skrev om $n+1$ och hänvisade till en av dess grundare, Mark Greif, kallade för en ”kalkylerad omöjlighet” – med Greifs ord att ”be om det som för närvarande är omöjligt för att till slut, indirekt och med osannolik direktitet, komma fram till de principer som skulle ligga bakom den värld vi skulle vilja ha istället för den vi har”.²⁷

Men det som driver Davis’ vacklande mellan hopplöshet och utopism är insikten att verkligheten – den alltför verkliga framtidsutsikten av en global katastrof – så att säga har blivit orealistisk. Det som är vetenskapligt ”nödvändigt” för att undvika denna katastrof kanske är politiskt ”omöjligt”: ”Antingen kämpar vi för ’omöjliga’ lösningar på de alltmer intrasslade kriserna med fattigdom i städerna och klimatförändringar, eller så blir vi själva medansvariga i en faktisk nedprioritering av mänskligheten.” Citattecknen ger lite förhoppningar om att dessa lösningar egentligen inte är omöjliga, utan bara ”omöjliga”, och att mänsklighetens katastrof går att förhindra liksom vårt medansvar till den. Men det finns en känsla av att denna hoppfullhet närs av en brist på alternativ, och är ett reflexartat svar på rädslan för att de två verkligheterna – den vetenskapliga och den politiska – kanske inte är tidsmässigt i fas.²⁸

Under FN:s senaste nedslående klimatsamtal som hölls i Katowice i december, vidhöll Wells Griffith, Trumps internationella energi- och klimatrådgivare: ”Vi anser starkt att inget land ska tvingas offra sitt ekonomiska välstånd eller sin energisäkerhet under jakten efter miljöhållbarhet.”²⁹ Här har vi ett talande bevis för att Jamesons påstående om vår föreställningsförmåga stämmer, bara snedvriden för att uttrycka en förkärlek: Wells Griffith skulle uppenbarligen hellre dö med världen än uppleva kapitalismens slut. Eller kanske snarare USA:s slut.

För det är vad hängivenhet till BNP också betyder: som index över de nationella ekonomiernas storlek är det inte bara en förpliktelse till ekonomin över miljön, det är en förpliktelse till *nationen* över resten av världen – och inte bara den nationella ekonomin, utan också den nationella säkerheten.³⁰ Den förstnämnda är i själva verket nyckeln till den senare, eftersom ekonomisk styrka är avgörande för den industriella militarisering som hjälper till att säkerställa det geopolitiska herraväldet. Och för att citera en annan av Michael Manns korta och koncisa formuleringar: ”Ju mer militariserat ett land är, desto mer skadar det miljön.” Mann poängterar, att ett sätt att förbättra den nationella säkerheten – ”för närvarande de amerikanska politikernas mest heliga mål” – är att uppnå ”resursoberoende”, genom att till exempel hitta nya reserver av fossila bränslen på hemmaplan för att minska beroendet av importerad olja. Ironin är alltså att det länder gör i namn av ”den nationella

27 Francis Mulhern, ‘A Party of Latecomers’, NLR 93, maj-juni 2015, s 82–3.

28 Mike Davis, ‘Who Will Build the Ark?’, NLR 61, januari-februari 2010.

29 ‘Trump Imperils the Planet’, *New York Times*, 26 december 2018.

30 J. R. McNeill anser att ”bland 1900-talets virvel av idéer, politik och politiska strukturer, var troligen den ekologiskt mest inflytelserika idén den tvingande nödvändigheten att växa och den (inte orelaterade) oro över säkerheten som tillsammans dominerade politiken över hela världen”. *Something New Under the Sun*, s 355.

säkerheten” kan hjälpa till att äventyra den ekologiska säkerheten på den planet de delar.³¹

Under månaden innan samtalen i Katowice varnade en amerikansk klimatrappport – i en upprepning av Griffiths metafysiskt absurda sätt att ställa ekonomin före planeten (som om den förstnämnda skulle kunna fortsätta utan att den sistnämnda fortsätter att existera) – att den globala uppvärmningen skulle kunna minska USA:s BNP med 10% vid slutet av seklet.³² Klimatförändringarna begränsas inte till att ödelägga decennier av ekonomisk utveckling i (de ekologiskt jämförelsevis oskyldiga) utvecklingsländerna, utan kommer också att krympa världens största och ekologiskt mest skyldiga ekonomier. Om den utvecklade världen inte väljer att, på basis av denna rapport – vi bortser från den oroande undermeningen i dess omänskliga ekonomism (man kan tänka sig ett scenario där det är ”ekonomiskt förnuftigt” att låta en stor del av planeten, inklusive många av dess invånare, gå förlorad)³³ – minska tillväxten nu, så kommer den att tvingas att göra det senare. Logiken i varningen – rädda planeten för att rädda (USA:s) BNP – talar för att om ”trofasthet mot BNP är den moderna världens religion” så visar tilltron till den hos världens ledande nedsmutsare per capita inga tecken på att minska. Men det betyder också, att även om den rika världens BNP-avgudar inte kommer att krossas, så kommer de ekologiska gudarna ändå att bestraffa hängivenheten mot dem.

31 Mann, *The Sources of Social Power*, s 365, 376.

32 Coral Davenport och Kendra Pierre-Louis, ”US Climate Report Warns of Damaged Environment and Shrinking Economy”, *New York Times*, 23 november 2018.

33 Se Monbiots kritik av sådana försök att beräkna ”klimatförändringarnas ekonomi” i ”Environmental Feedback”, s 109–111.